

I 100-året for Wagners død – eller KIM, Kvinder i Musik

af Inge Bruland

Den forkvaklede kvindeopfattelse, som Richard Wagner lå under for hele sit liv, og som kom til udtryk gennem stærkt kontrasterende kvindebilleder, f.eks. kvinden som det lydige barn, der skal føres ved hånden, overfor den lede heks besat af morderisk fanatisme, madonnaen overfor horen, kan studeres i kvindeskikkelserne i hans operaer såvel som i hans forhold til kvinder i privatlivet (se: Eva Rieger: *Szenen zweier Ehen* i Klaus Umbach, udg: *Wagner, ein deutsches Ärgernis*, Rowohlt 1982 og Eva Rieger: *Frau, Musik und Männerherrschaft* (s. 151–169), Ullstein 1981).

Wagner satte ikke spørgsmålstejn ved sin tids herskende syn på kvinden, bidrog tværtimod med sine specielle evner til en cementering af det.

»Cosima, komm zu mir und bleib bei mir!« Karikatur (1891)

At de Wagnerske kvindestereotyper tilsyneladende ikke er en total anakronisme selv i det Mandens og Kvindens år 1983 ser vi f.eks. et kunstnerisk udtryk for i kvindeskikkelserne i Per Nørgårds »Det guddommelige Tivoli«, der blev uropført og spillet i januar måned 1983: Bianka, Lidia Wildermuth, Gudinde Sereena, Margritt, Santta Maria, Moderen (Mutti), Sø-

ster Mathilde, Dronning Catharina II af Spanien, Den hellige Moder. Godt nok indgår kvindeskikkelserne i Adolf Wölflis (1864–1930) billedverden; men det skær af almengyldighed, som f.eks. programnoterne forlener værket med, får alligevel det publikum, der har indstillet sig på mere nuancerede opfattelser af de to køns udtrykspotentialer, til at undre sig. Undre sig over, at et dramatisk forløb som dette, hvor fascinerende det end er fra andre syns- og lyttevinkler, overhovedet kan bruges i dag med dets stivnede kønsforestillinger.

Denne undren er beslægtet med den undrende konstatering af den kønsbestemte rollefordeling, vi også finder i det professionelle musikliv i vor tid. Bevidstheden herom var den underliggende drivkraft i stiftelsen i november 1980 af foreningen KIM, Kvinder i Musik.

Det ydre skub til foreningens start kom fra nogle af begivenhederne omkring de internationale kvindekongresser i sommeren 1980 i København. Ikke sådan at forstå, at man i programmet for den alternative konference, der blev holdt på Københavns Universitet, Amager, og som alle havde fri adgang til – direkte fra gaden og uden skelen til køn, status eller alder, det var fantastisk! – kunne finde annonceret nogensomhelst seminarer eller møder eller arbejdsgrupper, der behandlede kvinders forhold til musik. Men ude i byen havde Musikhistorisk Museum ved Ole Kongsted arrangeret en udstilling »Kvinder komponerer« og i tilknytning hertil en paneldiskussion (i panelet sad komponisterne Else Marie Pade, Birgitte Alsted, Gudrun Lund og Diana Pereira). På Glyptoteket blev der afholdt 3 koncerter, heriblandt en DUT koncert med værker af kvindelige danske komponister. De amerikanske musikkforskere Jean Poole og Merle Montgomery fik i forbindelse med koncerterne etableret et forum sammen med danske musikkvinder, og her holdt Jean Poole et foredrag, der i dets begejstrede fremstilling af tidligere og i større kredse endnu i dag ret upåagtede kvindelige musikalske kapaciteter og aktiviteter først og fremmest fra den førkristne tid blandt andet kunne trække på hendes landskvindes Sophie Drinkers Bog »Music and Women«, skrevet så tidligt som i 1948. Denne

bog har aktualitet i dag også i forbindelse med de strømninger indenfor især den amerikanske kvindebevægelse, der går under navnet gudindebevægelsen (teologen Lene Sjørup skrev en kronik om den i Politiken 9/4 83). De gudinder, den drejer sig om, er gjort af et noget andet stof end de Wagnerske hellige kvinde billeder!

I dette forum blev Diana Pereira inspireret til at tage initiativ til stiftelsen af en dansk forening, og den 28. november 1980 holdt KIM stiftende generalforsamling på Musikvidenskabeligt Institut i København. Lignende foreninger findes i USA og Vesttyskland.

Når vi betragter de musikalske kvinderoller i Danmark i dag, ser de kort fortalt nogenlunde således ud:

Mange kvinder lader sig uddanne professionelt i musik. Mange gennemfører deres uddannelse. Mange fungerer i vort musikliv som pædagoger og udøvende musikere.

Mange færre fungerer som såkaldt »ledende skikkelser« i musiklivet: som komponister, dirigenter, forskere, anmeldere, medlemmer af Statens Musikråd osv.

Få af os alle fungerer på »vore egne« præmisser. Sammen med mændene er vi fælles om at være underlagt samfundets undertrykkende og frigørende mekanismer; men tillige lever kvinderne stadig i efterdønningerne efter århundreders umyndiggørelse på grund af køn.

Selv om de »tusind blomster« spirer og gror rundt omkring i kvindebevægelserne og som individualister på ensomme steder, har de dog undertiden – også når billedet gælder musik – svært ved at trænge gennem cementen.

KIM blev stiftet med det formål at kunne komme til at gøre noget fornuftigt og noget effektivt på det organiserede plan. KIM er således ikke nogen græsrodsbevægelse. Men en organisation, der er lydhør overfor det, der foregår alle de steder, hvor kvinder har musik som hovedbeskæftigelse.

KIM satte sig for at ville være med til at opmuntre kvinder, der arbejder professionelt med musik, til at gøre det på den måde, de selv finder det relevant, i et forsøg på at gøre sig indflydelsen fra det gennem århundreder patriarkalsk dominerede musikliv klart og dernæst at gøre en indsats for at skrælle det af den af sig, som de ikke kan bruge.

KIM satte sig for at ville være med til at opmuntre kvinder, der arbejder professionelt med musik, til at opdage, at nok fin-

des der måske tilsyneladende ingen iøjne- og iørefaldende kvindelige forbilleder på det felt, de har lyst til at udfolde sig på; men at det alligevel i historiens løb er lykkedes tusindvis af kvinder trods store vanskeligheder af materiel og psykisk art at få forløst i hvert fald en del af deres udtryksbehov også musikalsk.

KIM har i arbejdet med sine formål arrangeret en række koncerter: blandet rytmisk/publikumsaktiverende/kompositionsmusik aften i Nikolaj Kirke, 2 koncerter på Musikhistorisk Museum (overvejende nyere kompositionsmusik), 5 koncerter/musikaften med foredrag i samarbejde med Kvindegalleriet, 2 koncerter i Unicorn med Krystal Kvintet, 1 koncert ved de nordiske kammermusikdage i Hässelby 1982 (som KIM i det hele taget var medarrangør af) indeholdende dansk kompositionsmusik af nulevende kvindelige komponister, 1 koncert på Glyptoteket med værker af nulevende danske og udenlandske kvindelige komponister.

Disse koncerter har formidlet et broget spektrum af eksempler på kvindelig musikalsk udtryksvilje i dag.

KIM har været med til at skaffe midler til den første danske grammofonplade med kompositionsmusik af kvindelige komponister. Pianisten Elisabeth Klein spiller her klavermusik af Diana Pereira (Danmark), Kerstin Jeppsson (Sverige), Maj Sønsteve (Norge) og Synne Skouen (Norge).

KIM er ved ledende bibliotekar på Musikkonservatoriet i København, Tove Krag, i færd med at opbygge et arkiv primært bestående af noder til musik af kvindelige komponister samt båndindspilninger af musik lavet af kvinder, først og fremmest danske, og tilhørende såvel rytmiske som kompositionsmusikgenrer. Det er allerede så omfattende, at såvel musikere, der ønsker at spille kvindelige komponisters musik, som forskere, der ønsker at studere den, nu kan få stort udbytte af det.

KIM er i gang med arbejdet med tilrettelæggelsen af en temauge i Danmarks Radio, der skal dreje sig om kvinder og musik. Den er planlagt sendt i begyndelsen af 1984.

Af fremtidige koncerter er KIM ved at forberede en Louisiana koncert med blanding af genrer og kunstarter.

De nævnte aktiviteter er udadrettede og drejer sig om kvindelige musikarbejders forhold til offentligheden.

Ideerne til mere indadvendte kontakter har vi mange af; men

endnu er der kun lige akkurat blevet taget hul på dem. Som en væsentlig forudsætning for dem er KIM i færd med at opbygge et kontaktkartotek over de medlemmer, der ønsker at deltage, med det formål at kunne støtte realiseringen af de enkelte medlemmers ideer til musikalske projekter, der kræver samarbejde mellem flere.

I det hele taget har de formidlende og offentlighedssøgende aktiviteter været prioriteret højt i KIM's arbejde. Men derfor skal det ikke skjules, at vi i KIM også drømmer om – og på et eller andet tidspunkt ønsker at gøre en større indsats for at realisere drømmen – at få mulighed for helt håndfast gennem arbejdslegater at hjælpe kvindelige musikerbejdere til at forbedre deres arbejdsvilkår.

Men endnu er vi ikke nået til at gøre en indsats for at løbe sponsorer på dørene og sælge badges.

Vores økonomi er – udover ydelser til koncertvirksomhed og gramofonplade fra Statens Musikråd, Carlsbergs Mindelegat og Knud Højgårds Fond – baseret på medlemskontingentet, der udgør 100 kr. for enkeltpersoner (såvel kvinder som mænd kan være medlemmer) og 250 kr. for institutioner årligt.

Mens såvel kvinder som mænd kan være medlemmer af KIM, kan der udelukkende sidde kvinder i KIM's bestyrelse. De ønsker, KIM har om at betragte det musikliv, som kvinderne deltager i, bredt, og bevidstheden om at alle former for kvindebevidst musikalsk professionelt arbejde er ligeværdige og lige nyttige supplementter til hverandre, afspejler sig i bestyrelsens sammensætning for 1983–84: Inge Bruland, lektor, cand. mag., pædagog, Ewa Dabrowska, organist, cand. mag., pædagog, Pola Forchhammer, komponist, pædagog, Birgit Gürtler, klassisk musiker, klaver, pædagog, Tove Krag, ledende bibliotekar, DkdM, Nancy Neukirch, musikstuderende, Marianne Rottbøll, rytmisk musiker, trommer, Marietta Wandall, rytmisk musiker, piano, pædagog, Marie Wärme, klassisk musiker, accordeon, pædagog.

Til sidst en lille sproglig excurs, der samtidig berører ghetto-problematikken:

Ja, men for pokker da, en komponist er da komponist, hvad enten komponisten er kvindelig eller mandlig – vi arbejder da netop for ligestilling, ikke?

For en sød fremtids skyld, der indebærer kønnenes ligeværdighed, er det da udmærket, at vi har et kønsneutralt ord for en

musikskaber (sml. med forholdet i det norske arbeiderparti, hvor partiformanden netop er blevet omdøbt til partileder – fordi hun er en kvinde); men al den stund, at komponisterhvervet i så vid udstrækning som kun meget få andre erhverv i vores historie, er domineret af det mandlige køn, bliver vi nødt til at gøre verden opmærksom på, at kvinderne også findes på dette område og beskæftige os stadig mere med de kvindelige komponister, der indtil nu er blevet overset.

Op passende kan vi holde vores bevidsthed om, at vi endnu har et stykke vej til ligevægtssamfundet også på det kønslige område, vågen, ved at snakke om de mandlige komponister Bach, Beethoven, Brahms, Wagner, Mahler og hvad de nu hedder allesammen.

Denne sprogbrug kalder vel hos nogle på hånlatteren og hos andre på den ironiske distance; men den holder os måske vågne.

For en sikkerheds skyld: formålet med KIM's arbejde er ikke at forsøge at anbringe de kvindelige komponister og andre kvinder, der arbejder professionelt med musik, i en ghetto, hvor vi kan holde os det fæle patriarkalsk styrede samfund fra livet. Formålet er positivt: ved sammen at prøve at finde ud af, hvordan kvinderne kan være ærlige overfor sig selv og arbejde med musikken på en måde, som de i stigende grad selv kan stå inde for, kan de med større vægt være med til bevidst at påvirke den samlede musiksituation, således at udviklingen ikke udelukkende kommer til at foregå på mænds betingelser.

Det er klart, at det kunne være interessant at vide, på hvilken måde kvinderne vil være med til at åbne for muligheder.

I mandlige vurderinger af kvinders i egentlig forstand kreative musikalske udfoldelser møder vi f.eks. de opfattelser, at kvinders musikalske udtryk i dag måske er domineret af arbejdet med klang, at de rytmiske kvindemusikere ikke evner at »flænge tapetet«, og at kvindelige dirigenter mangler den diktatoriske udstråling, der – stadig ifølge mandlige orkestermusikere – er en absolut forudsætning for at kunne gøre fyldest på podiet.

Mens jeg på den ene side er overbevist om, at kvinder både udtryksmæssigt og genremæssigt også i musikalsk henseende spænder vidt og vil komme til at spænde videre, har jeg på den anden side en forventning om, at vi – selvom udviklingen går mod en stadig større kvindelig direkte indflydelse på mange områder – i fremtiden vil komme til at nægte at medvirke til

autoritetsopbyggelse og afvise diktatoriske mekanismer som en nødvendighed – selv i forholdet mellem dirigent og orkester.

Den, der lever, får se.

Tilbage til Wagner jubelåret 1983! Hvis man holder af jubelår, kan man måske forestille sig, at f.eks. 1996, 2008, 2019 (Clare Schumanns, Agathe Backer Grøndahls, Lili Boulangers 100-års dødsår) vil blive fejret i lighed med 1983 – med de givne forudsætninger naturligvis anderledes, måske festligere!

*Inge Bruland, KIM's kasserer
Målvogårdsvej 86, 2750 Ballerup
(02) 97 87 65*

*Lili Boulanger (1893–1918)
fotografi fra 1913.*

*Clara Schumann
(1819–1896).*

Kvindeorkester fra d. 19. årh.

